

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүн эилээн

ШЫН

№ 64 (14788) 1992 чылдың апрель 2, четверг Солунга ат салган шагы 22.00. Чагыдар өртөз 10 коп. Садар өртөз 1 рубал.

БӨГҮНГҮ НОМЕРДЕ:

- 1-ГИ АРЫН — Б. Ельцин: «Чангыс ай Россия турган, бар болгаш моон соңгаар-даа турар».
2-ГИ АРЫН — Хуужудуга. Сүт-Хөлдө көдээ ажыл-агый.
3-КУ АРЫН — Бай-тайгажылар студенттеринге, сургууларынга. Уру аржааның айтыры кажан шийтпирлеттинерил?
4-КУ АРЫН — Сарыг-шажын болгаш чүдүкчү. «Сүт-Хөл херээнин» дугайында чаа чүүл.

МОСКВАГА ФЕДЕРАЦИЯ КЕРЭЭЗИНГЕ АТ САЛДЫНГАН

Москва, март 31. (РОСИТА—СЧТА-нин корр). «Чангыс ай Россия турган, бар болгаш моон соңгаар-даа турар. Ада-чурт төөгүзү үстүп калба» — Россиянын Президентин Борис Ельциннин бо өстери төөгүзү болушкунун аажок уугу укур-утказын долдуу-биле алардын турар. Ол болушкуну — Федерация Керээзинге ат салыныкчыны — Бочу Кремльдин Георгий Залдинга болган.

Россиянын субъектилерини — республикалар, крайлар, автономнуг округтар болгаш областтар аралашла бүрүн эргелерин аралашла Керээ Москва бюрократиянын тергидээшкенин сокоткан, ола-да үеде ол Россияны тус-түс төрлерин кара турарында аажылашыкынын индан камгалар.

Байырлыг Бууладга Россиянын Президентин болгаш Дээди Советинин Даргазы, республикаларын, крайларын, областтарын уауртукчулары киришкен, Россия чүдүкчүлери, Россиян кээ-чүеде киришкен, Россия чүдүкчүлери, Россиян кээ-чүеде киришкен, Россия чүдүкчүлери, Россиян кээ-чүеде киришкен.

Федерация Керээзинге ат салыныкчы доозулганын соода, Россиянын Дээди Советинин Даргазы Руслан Хасбулатов болгаш Президентин Борис Ельцин бооттарынын аттарын салып, Федерация Керээзин быжыткан.

Федерация Керээзинге ат салыныкчы доозулганын соода, Россиянын Дээди Советинин Даргазы Руслан Хасбулатов болгаш Президентин Борис Ельцин бооттарынын аттарын салып, Федерация Керээзин быжыткан.

Федерация Керээзинге ат салыныкчы доозулганын соода, Россиянын Дээди Советинин Даргазы Руслан Хасбулатов болгаш Президентин Борис Ельцин бооттарынын аттарын салып, Федерация Керээзин быжыткан.

Республиканың амыдыралындан

БИЧЕ ПЕКАРНИЯ

Сөөлү үеде кым-бүрү херэрин бичекарларын быжырып, херэглешкелерин созууралын долдуу камгар аргалыг уугу эвес кемчээлгик пекарняларын республикага тударын планнат турар.

ЧАА СОВХОЗГА

Бий-Хем районун «Бий-Хем» совхозу чаа тургустунган-даа болза, мал-кышталашкынын багай эвес эрттири турар. Совхозту кол зоотехниги Александр Денин Току райондан 40 мал садып эжелген.

ТӨП СОҢГУДА КОМИССЬЯНЫҢ ДЫҢНАДЫ

1992 чылдын март 29-та № 21 Дорожный болгаш № 63 Алдан-Маадыр сонгулда округтарына Тыва Республиканын уаус депутаттары сонгуур таалай-биле катан баамалашкынар болган.

ДЕДИР ЭГИТСЕ

Колхозтарын чок амыллы, оларын совхозтар кылдыр дае организастан соода, Улуг-Хем районда Чодура сургуун чоюуну амыллыла, аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн. Төңгү чок өдө тургустунушкунуларын түшкүндө Чодура сургуун амыллыла, аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн.

«Чангыс» совхоз кончук берге байлаа организастантынын аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн. Төңгү чок өдө тургустунушкунуларын түшкүндө Чодура сургуун амыллыла, аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн.

«Чангыс» совхоз кончук берге байлаа организастантынын аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн. Төңгү чок өдө тургустунушкунуларын түшкүндө Чодура сургуун амыллыла, аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн.

«Чангыс» совхоз кончук берге байлаа организастантынын аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн. Төңгү чок өдө тургустунушкунуларын түшкүндө Чодура сургуун амыллыла, аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн.

«Чангыс» совхоз кончук берге байлаа организастантынын аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн. Төңгү чок өдө тургустунушкунуларын түшкүндө Чодура сургуун амыллыла, аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн.

«Чангыс» совхоз кончук берге байлаа организастантынын аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн. Төңгү чок өдө тургустунушкунуларын түшкүндө Чодура сургуун амыллыла, аажы-биле чүдүгала болза, өдөлөөстөрүн.

«ЧОН БИЛИП, ДЕТКИП ТУРАР»

Тыва Республиканын Аймык чок чорук министерствозуну чон-биле харылаа тудар боюуну уауртукчу, полковник В. В. Түметей-биле бистин штаттан ашкылар корреспондент Иван Келин-Сенги укурашкан, алаа эээн чак айтырыларын салгалан. Ам оон харызын моон алаанда парладымыс.

УЖУРАЖЫГА ӨРГҮЛ

Республиканын уаусуу чаагазла бажымынга (Шетиники.Көчөөнүгү кудумчузунда № 18 бажы) 1992 чылдын апрель 5-те «Этичтинин 9 шактан кезээниңин 18 шактан кезер Улажыкын Дини раажалым» Хөй хураанын дадалары «Хураа хураа»

«Этичтинин 9 шактан кезер Улажыкын Дини раажалым» Хөй хураанын дадалары «Хураа хураа»

«Этичтинин 9 шактан кезер Улажыкын Дини раажалым» Хөй хураанын дадалары «Хураа хураа»

«Этичтинин 9 шактан кезер Улажыкын Дини раажалым» Хөй хураанын дадалары «Хураа хураа»

«Этичтинин 9 шактан кезер Улажыкын Дини раажалым» Хөй хураанын дадалары «Хураа хураа»

«Этичтинин 9 шактан кезер Улажыкын Дини раажалым» Хөй хураанын дадалары «Хураа хураа»

«Этичтинин 9 шактан кезер Улажыкын Дини раажалым» Хөй хураанын дадалары «Хураа хураа»

«Этичтинин 9 шактан кезер Улажыкын Дини раажалым» Хөй хураанын дадалары «Хураа хураа»

Студентилер амыдыралында чаа чүүлдер

ЧАҢЧЫЛ АПАР ЧЫДАР

Өртектерин улагканы-биле холбоштар чоңун амыдырал демеги кудулаан, бараан саан алар арга шын бергезден. Мындай бадала студент аныктар дууламчы-деткимче көргүзери чутула сорулгаларын бирээни апарган. Чоокта чаа Тес-Хем болгаш оон мурунда өскөдө районнарн хей нинти-дин болгаш ажил-агыйларын төлөөкчилери республика найсымалыгына келгеш, мында дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринде үк районнаран өөренип турар сургуулар-биле ужуражынышкын кылчыл, оларга дууа чептеринин хемелерин тутуулаалык көргөшүн. «Шың солукта бижээ болбай, Уктуу ражымчышыл түшүндө чамдык ажайып арга-дуркулга алыгач студентилерге районнуу хей-нинти органдарына болгаш ажил-агыйлары, чамдык ала-келер уузду дууан көргүсүн болгаш оун мурун солгаар таңчыл болдуларын шиптирээд.

доктаамал дууламчы херек болуп турар. Ол болгаш өскөдө байдалдарын алгаш көнөгө, өмгө уеде деткимче оларга эргекч чутула. Ужуражымчынын киржкчилери студентилерин социал айттырларын бөгү талазы-биле сайгөрлү көрү, олардын өөренири болгаш амыдырал-чурттаарына да таарымчалык байдаларын түгүзүп, дуулаамчы болса, байдал оон-да бергезден чутулап турганын, өртектер болгаш ачы-дууа таңчыл өм-таа улаамын сууаакок. «Кара-Хая» совхозтун директору И. К. Салмак ол арганы саргымчалык, чуте эм-чылда кайгыны көрүшүн маңайын, студентилер боттун са-ла тызымы бооп, көргөшүлгө мөөн-ла дооуп атырын сүмөтүн.

турарын дыңнаткан. Бинала-даа өмгө уеде школаларда даштык болгаш төрөн даш башкыларын, төөгүдүзүни чедешпей турарын тутуулаан. Чамдык, кижээ, сан башкылары хей, артык бооп турар. Амгы уеде районда чаа арга-дуркулаларын, өмгөшүн үлүсү педагогиканы ажылгап турар апарганын оон сунуургааткан. Биналаш өөредилге үеинде бөжө кичээни чегериле чутула бооп турар. Районнуу үлүс өөредилгенин байланыш чутулааш, Е. Сат студентилерге дууа кылдыр үш мурун рубльди шиптирөөн дыңнаткан.

Айтырыгларны номчукчулар көдүрүп тур БАЙЗА БАРЫМДААЛААР БОЛЗА

Ийн чыл бурунгаар «Шыңга» парлаттыган «Хайра-лыг черин, хайраан ая, балыны» деп Ондаа Шагдыр-оолдун чүүнү помчаш, ол черге барып челип, сугдул карма-биле көргөн кижин болгаш, ам-даа анаа олуруп шылавы-тыр мен. Сетким дестүрмей-бө көрганы бижил-дим. Оон мезгил база бир кыл-дагай бар. Оун бө чүүлүмүңү таңууздун билеп алыр сеп-леп.

Бай-Тайга районуну үлүс депутаттарынын Советинин дүтүкүмү болгаш чер-чер Советтер бо ужуражылганы кылдырч шиптирээд, чогуур белекел ажилдарын баш үзүп чоруткан. Оон совхозтары болгаш күн-ажылык коллективтери, албан черлери, органдарына ужуражымчы-кычче боттарынын төлөөкчилерин томуулап чорутканын район Советинин дарганын ора-кычыны Чечекмаа Саая чылталгынарга чутулаарынын мурунда Бай-Тайга районун дугайында барымдаалык кыска кино-чурктуу соңуур-галып көргүсүн. Оракачыл дарга амгы уеде районун социал-экономика байдалын студентилерге соңуургааткыш, ырык харылааларынын үеинде ханы билдиги, белик мергежилди каарларга негелденин улагдырын ол чутулааш. Районда беш со-хоз, хей сааны араг ажил-агыйлары болган 24 биче бугуругелер бар. Районун

ЫНДЫГ-ЛА ЯДАМЫК ЧОРБААН

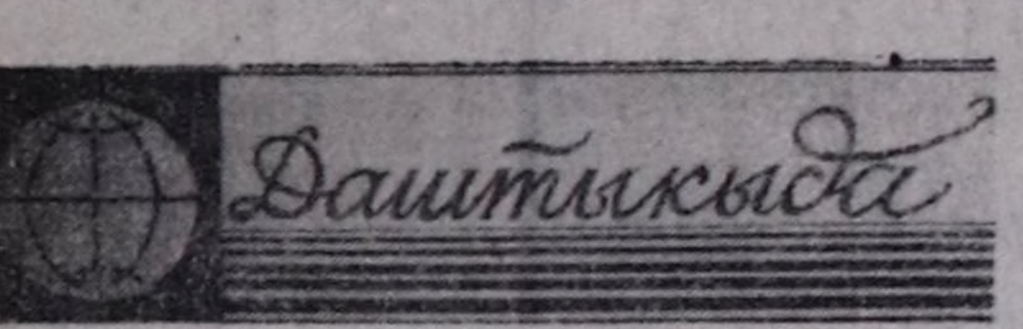
С. К. Токанай Тываны ууртуп баштап эгедэн үе-леринде тыва өнү жууу-бичиж билбес, тарымкы ошун амыдыралды арагтар чорбаан чыны. Бинала-даа ТАР-нын чоң тумен-саа, малдык, тара-быдааны тартып, эки үнгөн башкы дуктуту ажал ап, бай-шыаалды чурттап чо-раан. Уран-шевер холугу дө-рөжөөнөр, авалар байларын алгы-кежи эттеп, шир-тек-дөжөн сирли, тон-хевин бижил, даарал база өскө-таа дук салыр, өр шымагылар шимен-дерип, чеп экип, че-де-желе, кожалык кылыр ажилдарына дуулаажыр, кылды бугурун амыдыл дээш өртек-хевини хомудал чокка алыр турган Чазанур, дар-ганлар, уран-шевер эр үлүс-тар байларын оша белик хуруу-төлини чаалан ал, бот-тарыны уран-шевер ажил-дары-биле мактадып байларын өөрүп байрладыр чо-рааннар.

Хууда бодал

чонун бот-тускайлап хан-дыртып, багыт энес чурт-тап чораян чуртталганын ко-ор-зутаткан. Алар догдулт атайы чок, хараган карты ха-йындырып чин, амыдырал-чурттап чораян тываларын азыраан малы 2 сая турган. Мөңү калдыг түнөш үндүрүп болуруд?

ТОПЧА МОНГУШ. («Шынын» көрү). ЧИМС АДЫГ-ОЛ. («Шынын» штаттан даш-каар көрү).

Сөгүдү уеде кижилерини шажын-чудуөгө чутууду улагдып, оун амыдыралын херектиг кээз кылдыр биж-берген. Шажын түнөшүн ки-сальдарында чоңун көө-лүн, оочурун уузу-даа оун бадыткап турар-дыр. Аныя-екешини, илангы эвээди оолдар, уруларын дуга-журга кырып, бодал-сагы-жия тара-башкыр-биле үө-жүн ларына Кызылда Со-у-нам башы-даа, Улуг-Хемин Хайыраканда Сергөтү амы-дал чутулап-тылар. Чуга-далканы чүүнүмүңү уузу-чүд дээрге эрге-чакыра, ку-руненин башкырыкы кужу-чонун негедле-хергеделин э-керип көрүп, анаа таарым-чалык байдаларын тургуса-деп. Кайды-да дугаинала дуулар сайдылар чедиле, бажымчар тар, бичи. Нинти-дээрлерни боттарынын кужу-биле кылчыл-кылдып ажалып алганы бажынардыла лама-лар чоңун сажыны чыдап, буяны өөгүр орапары ой-загай.

БЕЛГРАД. Албанияда парламент соңуудаларынын ийги эвээдинде демократия партия социалистерин орачюк ашкан. Катап бадылаачынын ээртирген 11 соңууда зона-ларын шиптуулаа ол партиянын кандидаттары тин-дери. Ам демократия партия парламентте 140 депутат олуттуу 92-нин эвэл турар. Соңуудаларын пропорцио-налдык системанын ачы-мында социалист база дээш төш депутат олуттарын алган. Олар 38 депутат мандаттыг, мандатга хойбулар хуээш алырага боттарынын сады-рын чедирип болур. Албания-нын президентин Рамиз Алияны чарыын бугуура чаа алган парламент боудуну бү-рүч ээртирин апрель 4-тең күөсүлүн эгедэр. Бир дугар ажалы — Албанияны чаа чазан тургуулары болур.

САХАЛИНДЕН ЧАГАА

Ашаан, огулум база мен-дай-лай эрипде порт хоорайда чурттап, ажалдап турар бис. Аламыс дайлаан балык ту-кумыс. Ол доран-на шериг кезинче, комедантураже ко-рулган. Мен база-ла түнөшүн ажурун орта билбээ болгаш дугуруп олурдум. Кижим ба-жын халайып калган челип келди: «Силер ол үтөкчи идегетти чакырып тур силер. Хөй кем-херек үлөгүткен ки-жи-дир — деп, өфшөр кон-яны бурдуу хари-даа тө-рөлдиңер, өр-булуевис кээр-ге, шааныс-биле хундууэр уузе бис.

ХӨЙНҮҢ КАРАА КӨСКҮ

Сөгүдү уеде кижилерини шажын-чудуөгө чутууду улагдып, оун амыдыралын херектиг кээз кылдыр биж-берген. Шажын түнөшүн ки-сальдарында чоңун көө-лүн, оочурун уузу-даа оун бадыткап турар-дыр. Аныя-екешини, илангы эвээди оолдар, уруларын дуга-журга кырып, бодал-сагы-жия тара-башкыр-биле үө-жүн ларына Кызылда Со-у-нам башы-даа, Улуг-Хемин Хайыраканда Сергөтү амы-дал чутулап-тылар. Чуга-далканы чүүнүмүңү уузу-чүд дээрге эрге-чакыра, ку-руненин башкырыкы кужу-чонун негедле-хергеделин э-керип көрүп, анаа таарым-чалык байдаларын тургуса-деп. Кайды-да дугаинала дуулар сайдылар чедиле, бажымчар тар, бичи. Нинти-дээрлерни боттарынын кужу-биле кылчыл-кылдып ажалып алганы бажынардыла лама-лар чоңун сажыны чыдап, буяны өөгүр орапары ой-загай.

«Арыскан», «Эйлиг-Хем» со-вохотарын директорлары ке-рээ чарып челип келген, ажил-чыннарынын кадын дээш са-гыш човап чоруур даргалар тусу. Оларнын кадыны-биле тус черин дарга-башкылары-нын хемдиргалык база үнүп келди. Келээ Совет, тууду, совоху хуруун бот кижини тургузуу дугулаан, а ажил-чын чалаар, бижик чорууда-лаа сөпт дивес болган дыш-ты. Хари-даа дугаче кинер дээш харылааш тутурум оор-лааш, совох директору бо-дууну чурттап оран хуу ба-жыныны кыяртып алганын шиптирээдиз бурткөчкүн Нина Дадматын хомудал-биле чутулаан ораары дыңашып, пат-ла кайган мен.

Сарыг-шагын болгам чүдүкчү

ӨӨРҮНЧҮГ-ДҮР

Сөөлү үдө «Шын» солуга сарыг-шагын дугайында чүдүкчү бижит турар аларын өөрүнчүг-дүр. Мен мөөн мурунда ындаг чүдүкчүгө улут-ла бурбусес, ларын херекке албас чораян кыям мен. Ам сомуургалым утгалым медали. Бичангам селдерди дилеп орар чүвем

болза, бо мээр адавида би-мизн чүдүкчүгү солуга пар-лап болур чүвө бе? Мелгизм, олдуу, хей-адым, соода, эн-бага хүнү, сүлгез деп чүдү-лерин, ламалар дэмчүштүр тайлырлар болур силер бе?

Хуан САЛЧАК. Бай-Тайга район.

ШЫН БЕ?

Тыва хүрээни Кызыл хоорайга тургузарын чурттакырлар дилеп турар. Ламалар кызыл база деталар көрөс кандай боор. Орус хамаат-лар чыгыш хүрээни кызыл тургаш арттырып алган, а бис-шуттууну ууткап каапкап бис. Болган көргө, тыва ки-жилерге чүдүгө херек алар-ган ышкаш.

чүтаа эгелээде, «чоюу» азы «чочу» деп чүү кижиде деп чүвөнү солуга тайлырлар дилеп дилем. Межегейге шаанда Кызыл-чочу деп кижиде чораян дээр. Лама кижидеи база бир эртем дээр. Шын бе? Ол кижиде элден узус-биле чевөгө конар дээр, шын бе? Чүте мычал турган чүвө?

Д. ОЮН. Межегей суур.

ӨӨРЕДИН САГЫЫР

Номчукчунуң бодалы, туружу

Октаргайда чапаттынн төртүңгөн дриг амытанар чайгар-ла бүүд келбиз, олар бурган башкынн номналы, атыл каан чыаалгаларын бугар чырык чер кырынга чурттан эртер журулду. Ону кандыг-даа номнада, эртем-билег ескертп, чаартып шыдаас. Кижиден эгелээн, оон-даа бүү-ле дриг амытанар бот-боттары арзында амдыралынн айым-биле чапаттынн харылаалыг бол-дур. Бо дээрге улуг Бурган башкынн чаапан каан номна-дыр. Бис ону сагып, күүсе-дил, чырык чер кырында чурттан чоруур бис. Бо-ла чыгыларын, номналарын бистин улуг егелерине хажып чокка күүседеп, боттарынын салгаларына арттырып каап чораян болбайн ааи.

Ким-даа өгбелеринн чыгыш утпайн, болан чоруур журулду. Мен ам бодан олурарымга, чырык эртемчей моон сонгаар турар бе, турбас бе? деп айтырыгын чыдаа-гааныар, буруузу, бистерин ада-өгбелеринн бурган баш-гынын канчаар өөредип каан ышкаш чурттагалын, эртем-биле-биле амдыралды хол-баштырып чурттан эртер кел-гениннест, бистин кырында айым-халап дригдил келген, бажымыстын кырында чаар дээр кара бугу-биле демей дүдүлерин келген турар-дыр. Мен борта политикаг улуг сайгарыла кылбайн, бөдүүн, кыскамы-биле тайлырлар карейн. Төрөнн чуртууус канчалаш шак мындыг улуг

келген бе? Айтырыгы дорту-биле харылап болур апар-ган: «Чок!» Чүте ындаг болуп турарыг? Эртен оруктары-мыс, амдыралымыс ону көр-гүзүп турар.

Бир эвес Бурган башкынн номналынга үндөсөл шак-шаанда тура, чыгыш аай билдиги хоюдулут турган болууусса, ашы херек. Бо дээрге хоюлу чок чурттан чорашымыстын чыстыгылары. Хоюлу чокка кижиде амытан чүгө бодунун утаанын ажы-лап, чурттан, ат-алдар чедип аларын бодар, бирээинден бирээинин артык шыдаалыг чурттан келгениннн түнел-ди бо-дур. Бир эвес ада-өгб-елериннн шак-шаанда тура билдиги сагып, сургал чораян чыгыш күүседеп чораян болу-лар, мындыг түрөнн, идар-гай амдыралдыг эвес, чаагай амдыралдыг чурттан турбас бис бе? Чүте чуртууустун, айд, амдыралды-мыстын бо хүрнерде хоо-зуран келгенинн кижилер устүүкү удуруп башкарган кижилерде деп буруудадыл турарлар. Ол шын-даа ыйнаа. Частыгы, буруу — бистин бугу-данынн деп мээр бодалым-дыр. Чамдытарыннл устун-де чаа каан турары база ыш-даа чалаас. Шын шидиттин-мез кижилерин албай-ажыл-га киргенинн чыдагаланын, азы эскер чутаалаарга, ча-гырыкы кижилерин Бурган-нын улуг номналын хүндөл көрбөнн деп мен канчаар би-ли олурар мен.

Бурган кижилеринн чаагай амдыралы дээр, ол үнелг эртемниң ачы-буяк олган башкынн чонга айтыр.

Бурганниң өөредип турары: — Төре дөрөнн кижилеринн эртем-билин, адым-түрегизин чокка тутуу — деп кончуг кыскамы-биле чутаалаан, бо өстерин хандыр амдырал-биле холбап сайгарар чүвө болза, та каш-каш томиут чо-гаалдыр моон үнер чүвө ыйк. Бо айна-ла чутаалаан каан чечен-мерген өстер эвес-тер. Эртем-билег чок-даа, адым-түрегизин-даа кижиде чаат-тынган утаанын, удуруп чык-кыя болза, сайгар-ла эгээртинмес ханы утаан-болла-лары чонуну чаагай чуртта-галыг болуп эскээр журул-дуг, — мээр бодалым ыйкыг. Тоолда кандыг ыйк, адым-кыя төре херезн башкарып олурган, чыгыш кылып, өскээр удурупкан болза, боду-ла бу-руузу минип, эрге-дужаалын хүндөл, борбак бажыл келип шиндони дилеп берген боор ышкашкыг. Ындаг үдөленип келени ирак эвес боор. Бурган башкынн чонга айтыр.

АЛЫС ШЫН ДЭЭШ ДЕМИСЕЛ

(Товузун, Эгеи № 63 «Шында»).

«Сен сууда идеген түр сен бе? Суу дээрге бистин талаастык, сзын материялынн канчаар-ла бис кы-лым кар-дыр бис, суу илчээр сенн шиндер» деп турган. Суу чалары боор турда, Новокузнецк чутааланы бол-за. «Сени бо ширег суудалдан дриг арттырбас, көөр сен» — дээр. Оон соонда, ол-ла судтан мени боодат өлүрер деп шиктен, № 3 камерга олур-туу турда, ноябрь 26-да Ново-коз. Самарин мээр олурган камерамга келгеш, «Корун-чүг-дүр бе?» — деп айтырган. Мен «Чок» деп харылаарым-га, Новокузнецк: «Мынчал ямыдында, бир-ле дүс «чк-ла» дээр, оон соонда Алган чок болур» — деп сегелээ. Январ 29-та келгеш, «Кандыг олур сен?» деп айтырган. «Кандыг деп чүвөр боор, боду-нар көөрүп тур ышкаш си-лер, ак сеткилдик коммунист мындыг байдалга тудуу тур-гаш, ол чүү дээринер оа? — дээрмен. Новокоз турган: «Коммунист мен деп чүвүл, ачурун деп шиктирип алгаш, сен коммунист эвес, эшпи мен сен» дээр. Ма-боор Шалаев: «Сени бай-саян турар Самарин чымы-дан журунда сен херезн би-лимейи турар сен, кандыг байбаскаччылыгыг таварыш-кан болууунда, сзын келженин сенн каар ыйк, бодунун башкычылары чажырып, каанын дээр мынчалга чедир кыстына берген олоо сен, башкычыларын эвеп бериле-ле, оон соонда сегелээр сен бе? Сен куудурун борта-ла чүвө илчип каар бис, сенн мойнуңда эвес... (паралла-гы таврышпас сен) азы каар бис, көөр сен. Сзын херезинн кыдыг-даа совет сууда ыял-да сенн шиндер кылдыр бугу материалды ынкаар кыл-ды бис деп турган. Сүт-Хөлге секретарьлар турмада, райкомунн бюрозудан пар-тиядан ундурткенирге менин итуудейин алганар. Мен Дзэн Советге бодунуну кел-бүү кылбашымын ичелдеп, бодуришкенинн бижээр мен. Шелет суудунун соода, мен Кызылдын № 1 тормазынын азында, чөо шитинге, каран-гы, соок, өл-шиктыг № 3 ка-мерга үнмем, 6 ай иш-тинде олурган мен. 1953-чыл-дын апрельде мээр херезинн тыялп келген СССР-нин Ге-неалдыг проекторунун ду-залыкымын баштаан үлдөстөр мени чырык камерга олур-туп казынар. 1953-чылдын ноябрь айын 2-де хооттал-дан хосталды үнмем мен. Ам чоралкыме чамдык ал-бай документиңден олдуруп казын үнмө бижирме мын-дыг МГБ-нин ТАО-да эге-леленип истелеп келгениннн итталыкын. Р Самаринни

Довук дег акты даг дег кара баспас

Саломат СЭКП обкомунга 1952-чылдын август 7-де «Сут-Хөл херезинн» дугайында хол-чиле үндөлөгтиннгер делгерейге дизайнформаци-нын кирген, оон арзында мында деп бижизин. «В. Ямындакан Алган истелгеге бодунун кандыг-даа буруузу билдирмем...».

СЭКП обкомунун бюрозунун 1953-чылдын декабрь 9-та хүдэл алган доктаалын-да мында дээр: «...баш удуу истелгеге-даа, суу чорудула-зынга-даа эш Алган туруштуг чоруун көргүскен...».

А. Ш. Алган эглиш дивес, коргар чүрек чок, эрес-шуа-дугу, чайгылыш чок туружу-биле бодунун база Сүт-Хөл рай-онунун партия, совет органи-зациянын чамдык удурутуу амылжакчыларынын кырында ичелдеп келген оюу аймык-дыг итуудайы доун адырып чедиреши, итууд-метенин чаа-буза шакпаш, шындыг керек-тинн чөптүг тилгеленинге че-дил, бодун-даа, эш-өөрүн-даа хостал, сүт-хөлчүлеринн арыг чаагай адын төлөтин-биле камгалап ал шыдаан. Москва комиссиянын удурукчуу А. Семенов хыналданын түн-елени партия обкомунун секретарьларына ичелтээ. «Сут-Хөл херезинн» чога-алдыкчылары партиядан ундур-туп, ажыланган дүжүрткөн-нөр.

Кара-бажында хосталып үнгөн хүнде-ле Алганны МВД-нин область эгелеленип ичелдеп келген оюу аймык-дыг П. Михайлов, ол-ла хүн СЭКП обкомунун бирги секретары С. Тока хүдэл ал-ган. Партия келжигүнгө кан-тап тургузар дугайында ай-тырыгын тургузуу — билдир-ишкенинн иччаара-ла би-жизин. Ону СЭКП келжигүнгө 1933-чылдан бээр партия стажын арттырышыа, катан тургускан. Соонда Кызыл МТС-тин партия организа-циянын, СЭКП Каа-Хем райкомунун секретарына, Бий-Хем райкукумон дарга-зынга ажылдап чораян. Пар-тиянын дээрн школанын бот-өөрөдиге-биле дооскан. Оон соонда үдүс өөредилгенинн шугумунга ажылааш, ка-

АСКО-ТЫВА АКЦИОНЕРЛИГ СТРАХОВАНИЕ КОМПАНИЯЗЫ

«АСКО акционерлиг страхования компаниязы» корпорацияның 500 салбыр компанияларының бирээзи АСКО-ТЫВА акционерлиг страхования компаниязы частың чаагай, сергек сагыш-сеткилин, каң дег быжыг кадыкшылды болгаш бүгү-ле эгелээшннерге улуг че-дишкиннерни «Шын» солуннуң бүгү бижикичле-ринге база номчукчуларынга күзеп тур!

АСКО-ТЫВА акционерлиг страхования компаниязы дараазында чүүлдерге хамаарыштыр ынаныштыг страхованияни кылдыртып алырын бүгүдөгө саналдан, сүмелен турар:

- хамаатыларның амы-тын болгаш кадыкшыл камгалалынын страхованиянези;
- хамаатыларның эт-хоренгизинин страхованиянези;
- өнү хевирлеринден хамаарылга чокка бугурудаларынын эт-хоренгизинин страхованиянези;
- хуужуткан чуртталга бажыннар фондузунуң страхованиянези;
- үшкү кижилеринн муруннга хамааты-ның харысалгалыг болурунун страхованиянези;
- дача участоктарында бажыннарны страхованиянези;
- хамаатыларның хузуунда болгаш бугурулге черлеринин автоматналарынын страхованиянези;
- транспорттуң кандыг-даа хевир-биле дажыглар чүктеринин страхованиянези;
- садыг-саарылга болгаш банкыларынн ажил-чорудулгазының кандыг-даа хевирле-ринин страхованиянези, а ол ышкаш страхо-ваниенин моон мурунда турбаан болгаш чан-чыкпаан хевирлерин база Силерниң санал-даарынар, күзээринер страхования хевир-лери.

Страхование кылдырткан чүүлдер кажан когаралга таварышканда, ол чүүлдеринн когаран өртөөн 72 шак дүрүзүндө ээлеринге элидер!

Журиандистер эвелединни келжигү. (Товорарин «Шын» солун-нун агар саныне шиктидерин дилем. — Авт.).

ШАҢНАЛДЫГ СТРАХОВАНИЕ

Страхование кылдырарының төлебир-дадывыры бисте чик-чурттуң кайы-даа черлериндээзинден эң-не эвээш!

АСКО-нуң — акционерлиг страхования компаниязының тывыскан шынзылга би-жи — өг-буленин чаагай чоруунун болгаш агаар-бойдус байдалы берге бо чылда ажил-иши чедишкинниң быжыг магады-лалы-дыр!

Бүдүрүлге черлеринин страхования кылдырткан кол болгаш саарылга фондулары-ның кезинге хамаарыштыр төлөттинген дадывырларын керээ чедишкинниң күүсет-тинин доозулган таварылгада страхования кылдыртканнарга дедир эгидип бээр (төлөзү дадывырларын чамдыкта 40 хузуу чедир де-дир эгидер).

БӨГҮН ДОРААН ТЕЛЕФОННАП КӨРҮҮҢЕР!

АСКО-ТЫВА компанияның телефонна-ры 3-67-51, 3-67-24

АСКО-ТЫВА акционерлиг страхования компаниязында страхования кылдыртып алыр болзуңарза-

быжыг тылынарны хандырып, бистин компа-нивыс-биле найырдалып деткинчени, иде-гелдиг кады ажылдажылганы чедип алганы-нар ол болур!

сургал, чагып чораян — ким чо муруннга буруулуг херек үүлөгөк болдур, ол кижиде бодуулар — деп одурут-лар айна-ла үнүп келбиз-не болгай. Амыг удурукчулары-мыс азы кандыг-бир херек үүлөгөкчилери, чоо мурун-га бунныг херек кылбайн, кандыг-бир херек үүлөгөкчилери, чөо мурун-га оон хообутта таврышпас ди-вес, бар шаа-биле агартынып, эним-бүрү чылдагаларынн эр-темге үндөлөгөн, төнмес-бат-лос хей-аай чылдагаларынн чут-гаалаш турру боор, каргыш-тыг херезинн бичи-даа чыл-дагдан чок адык кижиде боор үнө бээрлер болгай. Ындаглар-нын херезн өске делгелее-база үзүп шинде бээр, мээрн каш-каш катан чоулаа-ил-личекти ол кижиде чурттан эртер журулду. Бурганниң-биле — кем херек үүлөгөкчилери, чөо мурун-га чуртталганын уламчылаас. Бир чокостен хевир айрыяй. Бичүге буруудадыл турары-мыс Денис башкыннн чур-туулазы-биле тургустыган коммунист партиянын, айна-70 чыл шинде өсүгүн, тай-леп, чүдүп келгениннн түн-елени кандыг болук. Партия-нын удурутуу-лазыга ажылдап чораян аллар-аттыг ажилжак-чыларымыс бугунде улуг кем-херек үүлөгөкчилери бис деп чоо муруннга үзүп, шикил бээрлер чедип келер кижилер чок деп дорту-биле чутаала-нып турар. Харып-даа мен буруу-луг мен дээрлер бар ирги бе?

Ам өскээр бодунун эге эвес, а хүн келген-дир. Кижиде амы-дан чурттан мээр кырында амдырал-чурттар — деп чурттар болза, чүгө Бурган башкынн номналы шугузуу күүсеттинмес-даа болза, оола кезик-чамдыканын күүседеп тур-гаш, оон хүренин хандырап удурулут-дур бис. Сарыг-оол КУУЛАР. Туудугу.

ШАҢНАЛЫ-8 АЪТ БОЛГАН

Чөөн-Хемчик районунн хүреш спортунун федерациязы, оон даргазы О. Ч. Х. Толук, сөөлү үдө тыва улустун бо эң неперейге оюну — хүрешти саадырадыр дээр өскө-жүзү ажилдарынн кызыл чоруу-ду турар. Оон бир эскердик чокка чаа догандырар эл-кө-өгө-биле тыва хүрештин ма-ндагалынын эрттирген болур. Айна республиканын бүгү ра-йондарынын шымарк азын мөөселери киржир ужурут кылдыр дугурушкан турган. Ыччалда-даа айна каш-ла ра-йонунуң төлөөскчилери кел-генинөр.

Бо чылдын мындаг мар-гылдаанынн бир онзагай чүдүп демделээр-анаар. Ол болза тыва хүреш талазы-биле эртен чылда болуулан маргыладаларынн тунелени ундурткени болган. Чөөн-Хем-чик районунн хүреш федера-циязы мындаг маргыладалар-нын эрттиргенине 22 муң ажит тубулаа чарыгдал. Оларнын хей келин спортчуларынн шаптал-мактарына кары-даанын чылганнарга айт-наткан. Хүреш спорту непе-теринге үлүүн кирген бол-гаш хей тилгелени чедип ал-ган мөөселери бо удаа иле-редип, шаптал.

Чылдын түнелени-биле су-раглыг мөө Маадыр Монгуш 2080 санын болуп, 3500 ак-ша-биле шапталган. Ийги-терде — Алдын-оол Куулар үнгөн: ол 1170 санын чедип алгаш, 2500 акша-биле шап-талган. Ушкү черде — Алекс-сей Хомушун, а дөртукуулае — Владимир Боржак олар болганнар. Оларынн баар-ла акша шапталы-биле демдел-дизин. Эртен 1991-чылдын шитинде хүреш талазы-биле маргыладаларга эң хей тил-гелени чедип алган кыял Маадыр Монгуш болган: ол иштин-биле 19 катан шүүт-ген болган хей шаптал-мак-талды, чемпион аттарын че-дип алган. Ол чүгө аът-биле беэин сес катан шапталган. Ыччалаш мурунндагы мындг илчилаларны кады алдыр бол-за, бо мөге ол ийн астын «аа» боор турар-дыр.

Уш хүн уругу-чүдүзүнн хүреш маргыладалына бирги черин дөмн-ле ол Маадыр Монгуш, Мурген Куулар, Бөксөдей Кужет болган. Алдын-оол Куулар олар бирги-дөртүк черлерин ээлээн, туу-туунда медальдар болгаш акша-биле шапталканыр. Виктор ХОВАЛЫГ, Чадаана хоорай.

«Тыва содабис № 363305». Тыва Республиканын Ном ундур чөр, полиграфия болган ном адымын хе-ректеринн талазы-биле кү-рүнө көчкөденинн тигер-фиязы, Кызыл, Шетинки болгаш Крэнкено куудумчу-зу, бажык № 1.

Индекс 667000 Кызыл хоорай Класноармейская, 100. ТУРУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республиканын Дзэн Совет-тин Министрлер Чавуледи «Шын» солунунн редакция Коллективинн. Кол редактор В. Ф. ЧАТАМБА. РЕДАКЦИЈНЫН ТЕЛЕФОННАРЫ. Кол редактор — 3-43-34; келген кижилер хүдээп РЕДАКЦИЈНЫН ТЕЛЕФОННАРЫ. Кол редактор — 3-43-34; келген кижилер хүдээп

дир чер — 3-34-26; кол редакторунн оралакчылары — 3-33-91; — 3-34-17; харысалгалыг секретарь — 3-34-92; оралакчылары — 3-45-93; КИДИСТЕР. үзүс телеуаттарынын Советтери, интлел-политиктиг болгаш социал агынында — 3-34-19; — 3-34-98; чөлөтүр — 3-34-49; 3-26-73; кызга ажылдагыч — 3-41-16; культура болган үзүс өөредилгени — 3-39-15; Тираж 29500 экз. Чыгыш № 61.

АГАР САНЫ: медальер болган спорт — 3-41-23; — 3-34-57; оула-га — 3-34-39; — 3-34-93; чагаа — 3-39-03; коррек-торлар — 3-36-82; үндүрүкчүлөр — 2-27-41; солун кел-бей барганга — 2-02-75; бухгалтерия — 3-37-11